

**БЛАГОУСТРІЙ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ ЯК ОДИН ІЗ АСПЕКТІВ
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ДИТИНСТВА**

Синельникова Г. В.

*Прокуратура міста Черкаси
м. Черкаси, Україна*

Статтю присвячено дослідженню сутності відносин, що виникають у сфері благоустрою населених пунктів в частині його впливу на фізичний розвиток та охорону прав дитини. Досліджено сучасний стан благоустрою населених пунктів, його роль в охороні прав дитини. Проаналізовані основні положення чинних нормативних актів із зазначеного питання; визначена компетенція державних органів в цій сфері; проаналізовані деякі адміністративно-правові методи державного впливу на благоустрій населених пунктів; виділені напрями удосконалення форм і методів державного впливу в цій сфері.

Ключові слова: благоустрій, державне управління, охорона дитинства.

Вступ. Постановка завдання. Одним з найважливіших завдань соціально орієнтованої держави є забезпечення оптимального функціонування цілісної системи захисту прав дітей в Україні відповідно до вимог Конвенції ООН про права дитини та з урахуванням цілей розвитку, проголошених Декларацією тисячоліття ООН, і стратегії Підсумкового документа Спеціальної сесії в інтересах дітей Генеральної Асамблеї ООН «Світ, сприятливий для дітей» [1]. Втілення в життя вимог цих документів потребує від Української держави невідкладних дій, спрямованих на пріоритетне ефективне вирішення проблем дитинства.

Актуальність теми статті зумовлена тим, що в останні роки простежується тенденція до зростання показника дитячої захворюваності та поширеності хвороб, особливо тих, що пов'язані з порушенням функцій опорно-рухового апарату, шлунково-кишкового тракту, погіршенням гостроти зору, ендокринологічними патологіями [2]. За даними ВООЗ питома вага суто медичних проблем у формуванні здоров'я особи складає не більше 10-12%, значну роль відіграють соціальні фактори.

Положення Закону України «Про охорону дитинства» передбачають, що держава гарантує дитині право на охорону здоров'я, сприяє створенню безпечних умов для життя і здорового розвитку дитини, формуванню навичок здорового способу життя, тощо [3]. Однак на фоні загальної соціально-економічної кризи більшість дітей нашої держави проживають і розвиваються в умовах, які не в повній мірі відповідають світовим стандартам та правилам.

Метою написання статті є дослідження сутності відносин, що виникають у сфері благоустрою населених пунктів в частині його впливу на фізичний розвиток та охорону прав дитини.

З огляду на поставлену мету визначені такі дослідницькі завдання:

- дослідити сучасний стан благоустрою населених пунктів в частині його ролі в охороні прав дитини;
- проаналізувати основні положення чинних нормативних актів та компетенцію державних органів із зазначеного питання;
- визначити та проаналізувати адміністративно-правові методи державного впливу на благоустрій населених пунктів;
- виділити основні напрями удосконалення форм і методів державного впливу в сфері благоустрою.

Стан досліджень суспільних відносин у сфері благоустрою є предметом вивчення вчених у сферах економіки, державного управління та місцевого самоврядування, містобудування та архітектури, а також вчених-фахівців вітчизняної адміністративно-правової науки, зокрема Авер'янова В. Б., Битяка Ю. П., Голосніченко І. П., Ківалова С. В., Ковалю Л. В., Коліушка І. Б., Колпакова В. К., Комзюка А. Т., Коломоєць Т. О. та інших. На рівні дисертаційних досліджень ці питання розглядали Пряхін Є. В., Соколовська О. М., Куш О. Є., Буханевич О. М., Щербина Є. М., Чеховська І. В.

Результати дослідження. Розглянемо проблему дитячого дозвілля і розвитку в аспекті благоустрою населених пунктів.

Законом України «Про благоустрій населених пунктів» [4] визначено поняття благоустрою як комплексу робіт з інженерного захисту, розчищення, осушення та озеленення території, а також соціально-економічних, організаційно-правових та екологічних заходів з покращання мікроклімату, санітарного очищення, зниження рівня шуму та інше, що здійснюються на території населеного пункту з метою її раціонального використання, належного утримання та охорони, створення умов щодо захисту і відновлення сприятливого для життєдіяльності людини довкілля

Управління у сфері благоустрою населених пунктів здійснюють Кабінет Міністрів України, Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства, Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері комунальних послуг, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування та інші органи влади в межах їх повноважень.

Однак більшість проблем з благоустрою вирішується на регіональному рівні та за кошти місцевих бюджетів, тому в першу чергу необхідно зазначити, що серед інших, до повноважень сільських, селищних і міських рад у сфері благоустрою населених пунктів належить: затвердження місцевих програм та заходів з благоустрою населених пунктів; затвердження правил благоустрою територій населених пунктів; створення в разі необхідності органів і служб для забезпечення здійснення спільно з іншими суб'єктами комунальної власності благоустрою населених пунктів, визначення повноважень цих органів (служб); визначення на конкурсних засадах підприємств, установ та організацій (балансоутримувачів), відповідальних за утримання об'єктів благоустрою [4].

Відповідно до Закону України «Про благоустрій населених пунктів» дитячі ігрові і спортивні майданчики та парки, прибудинкові території, на яких ці майданчики розташовані, є об'єктами сфери благоустрою [4]. Елементами благоустрою, серед інших, є: покриття площ, вулиць, доріг, проїздів, алей, бульварів, тротуарів, пішохідних

зон і доріжок відповідно до діючих норм і стандартів; зелені насадження (у тому числі снігозахисні та протиерозійні) уздовж вулиць і доріг, в парках, скверах, на алеях, бульварах, в садах, інших об'єктах благоустрою загального користування, санітарно-захисних зонах, на прибудинкових територіях; обладнання (елементи) дитячих, спортивних та інших майданчиків.

«Правила утримання жилих будинків і прибудинкових територій» [5] детально регламентують порядок забезпечення нормального функціонування жилих будівель та прибудинкових територій, проте, у вказаному документі не зазначено, як саме повинен здійснюватися догляд за обладнанням дитячих майданчиків. Взагалі реконструкція, ремонт, відбудова даних майданчиків – це власна ініціатива відповідних органів та підприємств. В переважній кількості випадків наявні майданчики перебувають на балансі місцевих житлово-експлуатаційних управлінь, проте, в багатьох населених пунктах, в тому числі і в м. Черкаси, фінансування щодо їх догляду в тарифи, сплачувані населенням не входить, тому склалася ситуація, що за них ніхто не відповідає.

У зв'язку з відсутністю відповідної правової регламентації, поряд з уже зазначеною соціально-економічною кризою в державі, гостро постає проблема дитячого дозвілля під час перебування дітей на вулиці. В більшій частині населених пунктів України дитячі майданчики збудовані, якщо ще не за часів радянської влади, то за колишніми проектами, які вже давно не відповідають віковим, фізичним, естетичним потребам сучасної дитини. Останнім часом нові майданчики відбудовуються, як свідчить практика, в основному, в рамках передвиборчої агітації кандидатів в депутати різних рівнів виборчих органів. Прибудинкові дворики перетворилися на стоянки автотранспорту мешканців будинків, дитячі пісочниці – на місце вигулу домашніх тварин; гойдалки, які будувалися десятиріччя потому, перебувають в аварійно-небезпечному стані і можуть виступали лише в ролі засобу підвищеної небезпеки, а не розважально-ігровим дитячим знаряддям.

Також слід відмітити, що в більшості сільських населених пунктів дитячі майданчики взагалі відсутні, а спортивні є лише на території навчальних закладів.

Життєво важливою для населених пунктів нашої держави стає відсутність кришок люків на територіях об'єктів благоустрою. Ці страшні «чорні діри» забирають життя і здоров'я громадян. Особливо потерпають від цього жахіття діти, які в силу вікової неухважності потрапляють у такі пастки, а через фізичну неспроможність не можуть звідти вибратися.

Існує декілька видів господарських підприємств, які відповідають за власні підземні інженерні мережі. Це підприємства теплопостачальні, телекомунікаційні, водопостачання та водовідведення. Однак є і покинуті комунікаційні шахти, які не перебувають на балансі жодних підприємств, та за їх утримання ніхто не бере на себе відповідальності. Не є секретом, чому зникають кришки люків, які мають закривати інженерні мережі. Загальновідомо, що вони предмет інтересів осіб, які займаються металобрухтом, але нашим завданням на даний час не постає боротьба з крадіями. Розглянемо роль державної влади в забезпеченні надійності інженерних мереж, як елементів благоустрою.

Особи, які отримали шкоду в зв'язку з відсутністю кришок люків на об'єктах інженерних мереж, можуть розраховувати на такі види відповідальності винних осіб:

цивільно-правову (яку мають нести установи, відповідальні за безпеку та контроль) та в разі доведення факту злочинної недбалості конкретних фізичних осіб винний понесе кримінальну відповідальність, яка залежатиме від ступеню тяжкості наслідків.

Яку роль в забезпеченні незагрозливого життєвого простору відіграє у даному випадку держава? Законодавством встановлено, що суб'єкти господарювання відповідно до ліцензійних умов мають проводити планово-попереджувальні ремонти об'єктів, які перебувають на їх балансі [6]. А нагляд (контроль) за їх діяльністю, застосування відповідних санкцій за порушення ними умов і правил провадження відповідних видів господарської діяльності здійснює Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері комунальних послуг [7]. Але кришки люків зникають постійно по всій території України, а підстави перевіряти дотримання ліцензійних умов проведення певної господарської діяльності в вищевказаній комісії виникають значно рідше. Тим більше, що, на нашу думку, в першу чергу втручання держави має бути в дещо іншому вимірі, а саме: необхідно проводити попереджувальну роботу щодо запобігання виникненню «відкритих дір» шляхом контролю на місцевому рівні за станом мереж. А в глобальних випадках порушень має втручатися орган, який здійснює ліцензійну діяльність. Вважаємо за розумне, враховуючи кількість постраждалих від невиконання елементарних правил утримання інженерних мереж, ввести адміністративну відповідальність за відсутність контролю за їх станом з боку відповідальних осіб. Вказане сприятиме попередженню жакливих наслідків, а не лише застосуванню санкцій за те, що вже є постраждалі.

Положеннями Закону України «Про фізичну культуру і спорт» встановлено, що забезпечення умов для фізкультурно-оздоровчої діяльності за місцем проживання та відпочинку громадян покладається на місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування і здійснюється за рахунок коштів відповідних бюджетів. З цією метою місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування мають здійснювати певні організаційні заходи. Вказаним Законом також передбачено положення про те, що будівництво в жилих районах фізкультурно-оздоровчих і спортивних об'єктів здійснюється відповідно до встановлених нормативів за рахунок коштів, що спрямовуються на житлове будівництво, та коштів організацій – забудовників житла; що селу повинна надаватись перевага (у розрахунку на душу населення) у спорудженні об'єктів фізичної культури і спорту, забезпеченні відповідного рівня обслуговування засобами фізичної культури і спорту за науково обґрунтованими нормативами. Будівництво, реконструкція та утримання об'єктів фізичної культури і спорту в сільській місцевості повинно здійснюватися за рахунок державного і місцевих бюджетів. [8] Проте, ці норми на даний час майже не діють. Спортивні майданчики нові не будуються, а ті, що збудовані за часів радянської влади, так як і дитячі ігрові майданчики не відповідають навіть нормам безпеки.

Вказане неминуче створює умови для настання негативних наслідків, а саме – можливості отримання дітьми, які гуляють на вулиці в дворі свого будинку, травм, крім цього такий стан майданчиків не сприяє розвитку особистості та зміцненню здоров'я, корисному використанню дитячої енергії. Це є однією з причин того, що в нашій країні вже який рік підвищуються показники статистики дитячої захворюваності, токсикоманії, наркоманії, тютюнопаління, вживання дітьми алкоголю. Вважає-

мо, що відсутність відповідного облаштування місць, де гуляють діти, серед інших причин, цьому сприяє.

Перелічені вище проблеми щодо благоустрою населених пунктів стосуються в більшості здорових дітей, однак в Україні багато й дітей-інвалідів, для яких відсутність належних умов пересування по вулицях є значними труднощами. Тримавши курс на євроінтеграцію, Україна має запровадити європейські стандарти в соціальній сфері, передусім у належному ставленні до людей з обмеженими фізичними можливостями. Законами України «Про охорону дитинства» та «Про основи соціальної захищеності інвалідів» визначено, що підприємства, установи та організації зобов'язані створювати умови для безперешкодного доступу інвалідів (у тому числі інвалідів, які використовують засоби пересування та собак-поводирів) до об'єктів фізичного оточення [9]. Соціальні норми, прийняті українським законодавцем щодо захисту осіб з обмеженими можливостями, демократичні та сучасні, але на жаль, вони є такими тільки на папері. В реальному житті ці норми практично не діють. Так, переважна більшість магазинів (крім крупних торговельних центрів), державних установ, під'їздів житлових будинків, тротуарів, а тим більше засобів громадського транспорту, не обладнані навіть пандусами та поручнями замість сходів для полегшення спуску-підйому осіб, які пересуваються на інвалідних візках. Даний елемент благоустрою є актуальним не тільки для інвалідів та осіб, які їх супроводжують, а й для молодих матерів, які гуляють з немовлятами у візочках.

Статтею 152 Кодексу України про Адміністративні правопорушення передбачена відповідальність за порушення державних стандартів, норм і правил у сфері благоустрою населених пунктів, правил благоустрою територій населених пунктів; відповідно до вимог статті 96 та 961 Кодексу наступає відповідальність за порушення вимог законодавства, будівельних норм, державних стандартів і правил під час будівництва та порушення законодавства під час планування і забудови територій. Однак, як свідчить практика, за ст. 152 КУпАП притягаються до відповідальності переважно особи, винні в звалищах сміття на території, за яку вони відповідають; випадки притягнення до відповідальності винних в порушенні норм щодо будівництва пандусів та поручнів у будинках, з'їздів з тротуарів досить поодинокі [10].

Слід звернути увагу на загальну проблему вітчизняного адміністративного законодавства – відсутність нормативно закріпленої в Кодексі про адміністративні правопорушення відповідальності юридичних осіб. В описуваних випадках, на нашу думку, більшу частку відповідальності повинні брати на себе саме вони, а не громадяни та посадові особи.

З метою охорони прав дітей на належний рівень благоустрою населених пунктів доцільно поряд з примусовими методами (такими як адміністративна відповідальність, адміністративне припинення) використовувати метод переконання. Намагатися, щоб суб'єкти даних правовідносин додержувалися певних вимог внаслідок їх внутрішнього визнання, а не через сліпе підкорення велінням влади.

Переконання (за визначенням Битяка Ю. П.) – це система заходів правового і неправового характеру, які застосовуються державними та громадськими органами, що виявляється у реалізації виховних, роз'яснювальних та заохочувальних методів, і які спрямовані на формування в громадян розуміння необхідності чіткого виконання за-

конів та інших правових актів [11, с. 167]. Основними формами переконання, які можуть застосовуватися у сфері, яка нами розглядається, є: організація державних і громадських заходів, спрямованих на вирішення конкретних завдань з благоустрою (наприклад, суботники з залученням громадськості); виховання, особистий приклад; інструктаж осіб підпорядкованого апарату і громадськості з питань найбільш дійового виконання поставлених завдань; заохочення (моральне — подяка, нагородження за перемогу в оголошених конкурсах на кращу територію); критика роботи і поведінки окремих осіб.

Доцільно залучати до робіт з благоустрою школярів, підлітків, населення. Залучення мешканців сприяє вирішенню двох проблем: по-перше – забезпеченню збереження виконаного благоустрою; по-друге – поверненню функції двору як просторової основи для територіальної організації населення, середовища для проведення дозвілля, а також умов для фізичного і духовного розвитку дітей. Виконанню комплексного благоустрою територій може сприяти проведення відповідних конкурсів на кращий двір, кращий дитячий та спортивний майданчик. Має сенс на державному рівні підтримувати розвиток та виготовлення малих архітектурних форм для обладнання прибудинкової території та дитячих парків, забезпечити впровадження нових природоохоронних технологій, таких як виробництво штучних покриттів для дитячих і спортивних майданчиків з використанням вторинної сировини.

Висновки. Сьогодення потребує прийняття відповідного нормативного документу, який визначав би необхідний перелік робіт по догляду за прибудинковими територіями в частині утримання малих архітектурних форм, обладнання майданчиків різноманітного призначення; слід звернути увагу на розробку на державному та регіональному рівні дієвих програм щодо покращення благоустрою прибудинкових територій з усіма відповідними елементами, визначити певних відповідальних виконавців цих програм; здійснювати дієвий контроль за виконанням норм у цій сфері; розвивати та заохочувати виробництво малих архітектурних форм та іншого облаштування дитячих та спортивних майданчиків тощо.

Список літератури:

1. Про Загальнодержавну програму «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2016 року : Закон України від 05.03.2009 № 1065-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2009. – № 29. – Ст. 395.
2. Медико-демографічна ситуація та організація медичної допомоги населенню у 2010 році: підсумки діяльності системи охорони здоров'я та реалізація Програми економічних реформ на 2010-2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» / [Р. Й. Лихотоп, Л. Г. Карпінська, М. К. Хобзей, С. І. Осташко та ін.] ; за ред. О. В. Аніщенко. – Режим доступу. – [Електронний ресурс] : http://moz.gov.ua/docfiles/Med_demo_situation_2010.pdf.
3. Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 № 2402-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 30. – Ст. 142.
4. Про благоустрій населених пунктів : Закон України від 06.09.2005 № 2807-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 49. – Ст. 517.
5. Про затвердження Правил утримання жилих будинків та прибудинкових територій : Наказ Державного комітету України з питань житлово-комунального господарства від 17.05.2005 № 76 // Офіційний вісник України. – 2005. – № 35. – Ст. 285.
6. Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з централізованого водопостачання та водовідведення : Наказ Державного комітету України з питань регуляторної політики

та підприємництва, Державного комітету будівництва, архітектури та житлової політики України від 14.02.2001 № 35/34 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 10. – Ст. 177.

7. Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері комунальних послуг : Указ Президента України від 23.11.2011 № 1073/2011 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 94. – Ст. 55.

8. Про фізичну культуру і спорт : Закон України від 24.12.1993 № 3808-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 14. – Ст. 80.

9. Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні : Закон України від 21.03.1991 № 875-XII // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 21. – Ст. 252.

10. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 № 8073-X // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1984. – Додаток до № 51. – Ст. 1122.

11. Административное право Украины : учебник [для студентов высш. учеб. заведений юрид. спец.] : [2-е изд.] / [Ю. П. Битяк, В. В. Богуцкий, В. Н. Гарашук и др.] ; под ред. проф. Ю. П. Битяка. – Харьков : Право, 2003. – 576 с.

Синельникова Г. В. Благоустройство населенных пунктов как один из аспектов охраны детства / Г. В. Синельникова // Ученые записки Таврического национального университета имени В. И. Вернадского. Серия: Юридические науки. – 2013. – Т. 26 (65). № 2-1. – Ч. 2. – С. 106-113.

Статья посвящена исследованию сущности правоотношений, возникающих в сфере благоустройства населенных пунктов, в части его влияния на физическое развитие и охрану прав ребенка. Исследовано современное состояние благоустройства населенных пунктов, его роль в охране прав ребенка. Проанализированы основные положения нормативных актов по указанному вопросу; определена компетенция государственных органов в этой сфере; проанализированы методы государственного влияния на благоустройство населенных пунктов; определены направления усовершенствования форм и методов государственного влияния в рассматриваемой сфере.

Ключевые слова: благоустройство, государственное управление, охрана детства.

COMMUNITY REDEVELOPMENT AS ONE OF THE ASPECTS OF ADMINISTRATIVE AND LEGAL CHILDHOOD PROTECTION

Synelnykova G. V.

Prosecutor of city Cherkasy, Ukraine

The article studies the nature of relations that occur in the sphere of community redevelopment in the part of its impact on physical development and protection of child's rights. The modern condition of community redevelopment concerning its role in the protection of child's rights is studied; main provisions of the existing regulations on the issue are analyzed; the competence of state bodies in this sphere is defined; some of the administrative and legal methods of state influence on the community redevelopment are identified and analyzed; directions for improvement of forms and methods of state influence in this sphere are highlighted. The article also says that against the background of social and economic crisis in the state, in the absence of proper legal regulation, an acute problem of child's entertainment arises, while children are in the street. In the overwhelming majority of inhabited localities of Ukraine, children playgrounds do not correspond the age, physical, aesthetic needs of a modern child, or even non-existent. The specified inevitably creates conditions for occurrence of adverse effects, namely, the possibility of obtaining injuries by children who are walking on the street in the yard of their house. Moreover, this situation is not conducive to personal development and health strengthening, useful children's energy. This is one of the reasons that which year our country has an increasing number of statistic rates of child's disease incidence, solvent abuse, drug addiction, tobacco smoking and alcohol consumption by children. Also, the author draws attention to the lack of effective control on the side of the public authorities to ensure the safety of building services systems as elements of improvement that in recent years more often leads to fatal consequences involving children. An emphasis on the violation of the rights of children with disabilities on barrier-free environment is made. Among the administrative and legal methods of regulating the legal relations in the sphere under consideration, the special place is provided for analysis of the opportunities for application of the method of persuasion by the competent authorities.

Key words: community redevelopment, state management, childhood protection.

Spysok literatury:

1. Pro Zagal'noderzhavnu programu «Nacional'nyj plan dij shhodo realizacii' Konvencii' OON pro prava dytyny» na period do 2016 roku : Zakon Ukrainy vid 05.03.2009 № 1065-VI // Vidomosti Verhovnoi' Rady Ukrainy. – 2009. – № 29. – St. 395.
2. Medyko-demografichna sytuacija ta organizacija medychnoi' dopomogy naselelju u 2010 roci: pidsumky dijial'nosti systemy ohorony zdorov'ja ta realizacija Programy ekonomichnyh reform na 2010-2014 roky «Zamozhne suspil'stvo, konkurentospromozhna ekonomika, efektyvna derzhava» / [R. J. Lyhotop, L. G. Karpins'ka, M. K. Hobzej, S. I. Ostashko ta in.] ; za red. O. V. Anishhenka. – Rezhym dostupu. – [Elektronnyj resurs] : http://moz.gov.ua/docfiles/Med_demo_situation_2010.pdf.
3. Pro ohoronu dytynstva : Zakon Ukrainy vid 26.04.2001 № 2402-III // Vidomosti Verhovnoi' Rady Ukrainy. – 2001. – № 30. – St. 142.
4. Pro blagoustrij naselelyh punktiv : Zakon Ukrainy vid 06.09.2005 № 2807-IV // Vidomosti Verhovnoi' Rady Ukrainy. – 2005. – № 49. – St. 517.
5. Pro zatverdzhennja Pravyly utrymannja zhylyh budynkiv ta prybudynkovyh terytorij : Nakaz Derzhavnogo komitetu Ukrainy z pytan' zhytlovo-komunal'nogo gospodarstva vid 17.05.2005 № 76 // Oficijnyj visnyk Ukrainy. – 2005. – № 35. – St. 285.
6. Pro zatverdzhennja Licenzijnyh umov provadzhennja gospodars'koi' dijial'nosti z centralizovanogo vodopostachannja ta vodovidvedennja : Nakaz Derzhavnogo komitetu Ukrainy z pytan' reguljatornoi' polityky ta pidpryjemnyctva, Derzhavnogo komitetu budivnyctva, arhitektury ta zhytlovoi' polityky Ukrainy vid 14.02.2001 № 35/34 // Oficijnyj visnyk Ukrainy. – 2001. – № 10. – St. 177.
7. Pro Nacional'nu komisiju, shho zdijsnjuje derzhavne reguljuvannja u sferi komunal'nyh poslug : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 23.11.2011 № 1073/2011 // Oficijnyj visnyk Ukrainy. – 2011. – № 94. – St. 55.
8. Pro fizychnu kul'turu i sport : Zakon Ukrainy vid 24.12.1993 № 3808-XII // Vidomosti Verhovnoi' Rady Ukrainy. – 1994. – № 14. – St. 80.
9. Pro osnovy social'noi' zahyshhenosti invalidiv v Ukraini : Zakon Ukrainy vid 21.03.1991 № 875-XII // Vidomosti Verhovnoi' Rady URSR. – 1991. – № 21. – St. 252.
10. Kodeks Ukrainy pro administratyvni pravoporushennja : Zakon Ukrainy vid 07.12.1984 № 8073-H // Vidomosti Verhovnoi' Rady URSR. – 1984. – Dodatok do № 51. – St. 1122.
11. Administrativnoe pravo Ukrainy : uchebnyk [dlja studentov vyssh. ucheb. zavedenij jurid. spec.] : [2-e izd.] / [Ju. P. Bitjak, V. V. Boguckij, V. N. Garashhuk i dr.] ; pod red. prof. Ju. P. Bitjaka. – Har'kov : Pravo, 2003. – 576 s.